

GLEDALIŠKA KRITIKA

Kaj nam še lahko pove Orwell? Vse

Robert Icke, Duncan Macmillan: 1984 (po romanu Georgea Orwella 1984), prva slovenska uprizoritev, režija Tomaž Krajnc, premiera na Malem odru **SLG**

Celje 25. septembra (ogled 26. septembra)

Petra Vidali

Gledališka sezona 2026/2027 v **SLG Celje** se imenuje Klasika. Kaj je klasika? Klasično je delo, ki je pridobilo trajen kulturni pomen. Med podkriteriji sta prepoznavnost in vplivnost. Prvo ima, če je postalo del širšega kulturnega spomina (in je po možnosti vstopilo tudi v kanon, institucijo kulturnega spomina), drugo pa ima, če je pomembno vplivalo na druge umetnike in na razvoj umetnosti.

George Orwell ni izumil kake nove umetniške smeri. Poznavalci literature verjetno celo bolj cenijo njegova dela, ki niso širše prepoznavna. A z dvema deloma, *Živalsko farmo* in *1984*, je dosegel takšno prepoznavnost kot redkokateri umetnik. Motivi in teme teh del so vplivali ne samo na druge umetnike, enako ali še bolj so vplivali na razumevanje naše vsakdanjosti. Roman *1984* še veliko bolj kot *Živalska farma*.

Ena od značilnosti klasike je, da mislimo, da jo poznamo. Saj vemo, da gre za distopijo o totalitarističnem popolnem nadzoru, saj vemo, da nas Veliki brat opazuje, ne? Ja, ampak šele ko knjigo znova preberemo - ali jo vidimo uprizorjeno ali posneto -, se zares zavemo, kako zelo je zasidrana v našem kolektivnem umu. Ne samo Veliki brat in totalni nadzor, temveč cel vzročno-posledični niz, ki se vzpostavi okoli tega mehanizma. Kdo (še) gleda, komu lahko zaupamo, ali se je temu mogoče izogniti, ali se je temu mogoče upreti, ali je sovražnik iz oblastnega diskurza realen? Kaj je sploh res? Vse, kar najdemo pri Orwellu, smo v skoraj osemdesetih letih od nastanka videli nešteto krat. In to res predvsem "videli", saj je te elemente posvojila predvsem popularna filmska kultura. Pred nekaj leti, ob ekranizaciji Dekline zgodbe, smo se čudili, kaj vse je (pred)videla Margaret Atwood leta 1985. Res je bila vizionar-

ka, ampak to je bil že Orwell leta 1948. Če rečemo, da je moral samo dobro pogledati okoli sebe in prekopirati vzorec komunističnih totalitarnih režimov, pač ponizamo njegovo - in naše - dožemanje. Vse, kar je veljalo takrat, velja tudi danes. Samo da na vse to pristajamo oziroma vsega tega sploh več ne vidimo kot problem. Ker smo indoktrinirani z manj očitnimi, mehkejšimi, bolj človeku prijaznimi metodami. In ker več ne služimo (samo) politični stranki, temveč kapitalu. Saj to, teoretično, vemo, ampak vseeno je treba ponavljati.

Zdaj pa vam bom zaupala še mojo privatno definicijo klasike na odrskih deskah. Klasično je delo, ki s svojimi pomeni prodre do gledalca, četudi ga uprizoritev ne prepriča. Orwellov roman je bilo za odrske deske treba prirediti. To so že precejkrat naredili znani ali manj znani avtorji, uprizoritev, ki je pretekli petek na Malem odru odprla sezono klasike v **SLG Celje**, je vzela za izhodišče sodobno priredbo, ki jo podpisujeta dva prepoznavna sodobna dramatika in gledališka ustvarjalca **Robert Icke** in **Duncan Macmillan**. Priredba je zelo zvesta originalu, nikakor ni samo delo "po motivih". V celoti ohranja Orwellovo fabulo, izpostavlja oziroma še poudari pa nekatere tematike.

Čas je še malo bolj spodmaknjen in zamaknjen kot v originalu. Knjiga je izšla leta 1949, Orwell jo je pisal leto prej, za mračno prihodnost je zato samo obrnil zadnji številki. Priredba prihodnost posodobi, pomakne jo dlje po daljici, v čas "po letu 2050", tako da bi lahko bila naša bližnja prihodnost. A ne samo protagonist Winston, tudi gledalci ne vemo zares, kdaj, v katerem času pravzaprav je, in kje je.

Negotovost/nemožnost spoznanja/vedenja se multiplicira na več nivojih. Nič ni zares zanesljivo: ne samo ljudje,

ki so lahko vsi zavezniki ali sovražniki, temveč tudi razsežnosti nadzora in njegovi viri. Največja neznanka pa je možnost upora. Ali se je oddaljenemu, brezosebnemu nadzornemu sistemu, ki mu je podrejen vsak najmanjši delček sistema, mogoče upreti? Ne bi hotela biti za vsako ceno aktualistična, a to je vprašanje naših možnosti proti korporacijam, proti umetni inteligenci, proti kapitalizmu ... Roman, ki je nastal kot eksplisitna kritika komunizma oziroma kot svarilo pred njim, je lahko preživel in postal klasika, ker so preživeli mehanizmi nadzora in uničenja individuuma in zavesti.

Ne bi rekla, da uprizoritev v režiji **Tomaža Krajnc** "pokaže" takšne predpostavke. V sodobnost, morda celo prihodnost je res postavljen kak tehnični ali tehnološki rekvizit, a je posodobitev skoraj neopazna. Predvsem zaradi kostumskih izbir in skoraj pregovorne scenske zasliševalske teme nas predstava postavi in zadrži v času nastanka romana. Ob protagonistu Wilsonu (**Nejc Jezernik**) se na odru izmenjujejo še pet akterjev (**Branko Zavran**, **Aljoša Koltak**, **Damjan Trbovc**, **Tanja Potočnik** in **Lucija Harum**). V nekaj prizorih so na odru skoraj vsi. Že to je veliko za Mali oder, še več pa postane z nameščanjem velikega predalčnika, verjetno simbola birokratskega sistema. Morda je pomenljivo, da si prav na vrhu tega "sistema" uredita ljubezensko gnezdo, domnevno osvobodeno ozemlje Winston in njegova Julija, vsekakor pa to vpliva na gibalne odločitve. Ljubezensko gibanje je koreografirano, in to celo do stopnje plesa. Enak velja za skupinske prizore, v katerih je ustvarjen okvir oziroma metadiskurz zgodbe. Izraziti stilizaciji se na drugih nivojih - zlasti pri fizičnem mučenju - pridruži veristična, skoraj naturalistična in glasna prezentacija.

Ustvarjalci so se brez dvoma zelo potrudili, vendar deluje uprizoritev z

obiljem vseh elementov neprečiščeno in arhaično. A kot zapisano, spoznanje o daljnosežnosti Orwellove vizije ni izostalo. In gotovo je treba izpostaviti gosta Nejca Jezernika za upodobitev Winstonove stiske in izgubljenosti.

Ali se je
oddaljenemu,
brezosebnemu
nadzornemu
sistemu mogoče
upreti? To je
vprašanje naših
možnosti proti
korporacijam,
proti umetni
inteligenci, proti
kapitalizmu ...

Ustvarjalci uprizoritve

Prevajalec in režiser

Tomaž Krajnc

Dramaturginja **Tatjana Doma**

Scenografka in kostumografka **Vasilija Fišer**

Avtor glasbe **Leon Firšt**

Oblikovalec odrskega giba **Felipe Pacheco**

Oblikovalec svetlobe **Domen Lušin**

Lektorica **Živa Čebulj**

Igrajo

Nejc Jezernik, k. g.,

Branko Završan, **Aljoša Koltak**

Damjan Trbovc, **Tanja Potočnik**

Lucija Harum (na zvočnem posnetku) **Andrej Murenc**,

Renato Jenček, **Ula Umek**,

k. g., **Đorđe Dimitrijević**, k.

g. in **Matej Karlovšek**, k. g.

Winston (Nejc Jezernik) med zavezniki,
sovražniki, interpreti Foto: Jaka Babnik